

Sporen van Transcendentie

10

Petra Bolhuis
Maieutiek voorjaar
2021

1

Wat kunnen we kennen?

- Deze vraag van Kant speelt een belangrijke rol in het begrijpen van Jaspers.
- We hebben allen toegang tot de wereld zoals wij mensen die waarnemen, middels a-priori categorieën. (fenomenale wereld)
- Daarnaast is er de wereld op en voor zichzelf, die is niet kenbaar, maar deze leidt door haar bestaan wel tot antinomieën en onoplosbare vragen. (noumenale wereld)

Transcendentie_Maieutiek_college_10

2

Wie is de mens?

De mens is bij Kant een met verstand uitgerust wezen dat én causaal bepaald is -als alle materie- én vrij is. Mensen hebben allemaal hun verstand en als ze dat gebruiken komen ze tot de categorische imperatief en daarmee tot moreel handelen. (plichtsethiek) daarnaast hebben ze ideeën over schoonheid. Die zijn enerzijds a-priori gegeven, anderzijds moeten mensen het er met elkaar over hebben om tot een oordeel te komen.

Transcendentie_Maieutiek_college_10

3

Wat kan mensen richting geven?

- Vóór Kant was het antwoord hierop 'religie'. Dat omvattende verhaal, wat top down werd uitgelegd, stond al enorm onder druk. Niet in de laatste plaats omdat Descartes -zonder die intentie- het volmaakte (God) gefundeerd had in het subject.
- Bij Kant wordt God iets aan de kant van de noumenale wereld. De wereld die mensen met elkaar delen wordt de menselijke conditie.

Transcendentie_Maieutiek_college_10

4

Effecten

De impact van Descartes en Kant in dit opzicht laat lang op zich wachten. De wereld van de mensen wordt object van onderzoek en ingrijpen. Vooruitgang levert doel en middel op voor de menselijke conditie en de uitkomsten daarvan worden over het algemeen als het goede gezien, ook in moreel opzicht. Bij Nietzsche breekt deze eenheid voorgoed. Gevolg; nihilisme.

Transcendentie_Maieutiek_college_10

5

Nihilisme en dan?

Nihilisme = gebrek aan waarheid, waarden en eenheid.

De reactie daarop is tweeledig, met het zwaartepunt in de 20ste eeuw;

Existentialisme en levensfilosofie in de continentale filosofie. Vraag: Hoe moeten we leven in vrijheid?

Pragmatisme en logica in de Anglo-Amerikaanse filosofie. Vraag: Wat weten we zeker?

Transcendentie_Maieutiek_college_10

6

Reacties op het nihilisme

Kierkegaard had al gezegd dat de enige mogelijkheid was om de sprong te wagen het irrationele in; in het geloof.

Nietzsche, die het woord nihilisme neerzet, kiest daarentegen voor vertrouwen op jezelf; worden wie je bent.

Sartre zal de nadruk leggen op individuele vrijheid ten opzichte van de druk van de gemeenschap en dat zien we ook bij Heidegger

Transcendentie_Maieutiek_college_10

7

Existentialisme

Wat al deze denkers met elkaar gemeen hebben is dat ze, net als Jaspers, de existentie centraal stellen. Dus het actuele leven van concrete mensen en hun ervaringen. Maar daarmee komt de vraag weer aan de orde; hoe oriënteert deze mens zich in zijn wereld?

Door **feiten en zelfkennis**. Na Kant zijn de menswetenschappen opgekomen, waarin beide aspecten zich verenigen.

Transcendentie_Maieutiek_college_10

8

Oriëntatie in de existentie ?

Wereldoriëntatie = feitenkennis

de fenomenale wereld verkennen, oorzaak-gevolg relaties exploreren, de wereld, het leven voorspelbaar maken.

Existentieverheldering = zelfkennis

de eigen relatie met de wereld en andere mensen aangaan, innerlijk onderzoek naar drijfveren en mogelijkheden.

Transcendentie_Maieutiek_college_10

9

Schipbreuk

Jaspers beschrijft hoe kennis van de wereld en existentieverheldering stuklopen op hun grenzen.

Daar greep Kierkegaard naar God en grijpen de positivisten naar meer feitenkennis. Jaspers probeert ruimte te zoeken voor een alternatief waarbij hij Kants noumenale wereld herinterpreteert. Er is, zegt hij, een spoor van transcendentie zichtbaar en dat raakt ons van buitenaf.

Transcendentie_Maieutiek_college_10

10

Sporen van transcendentie

Het raken van een grens, het ervaren van schipbreuk kun je vergelijken met het II y a van Levinas. Je weet als mens niet meer welke kant je uit moet. In de voorbeelden hebben we gezien dat dat spiritueel, emotioneel maar ook praktisch kan zijn. Het van buitenaf komende transcendentie geeft een (onverwachte) opening, een richting, een oplossing of hoop.

Transcendentie_Maieutiek_college_10

11

Chiffren

Jaspers noemt het chiffren, geheimtekens. In tegenstelling tot een symbool maken we het niet zelf. Maar ook al breekt het van buitenaf in, het is het individu dat er woorden aan geeft en er betekenis aan toekent. Die woorden en betekenissen zijn dus geladen met context uit cultuur en opvoeding. Jaspers lijkt ook te suggereren dat we de ruimte voor de chiffren kunnen vergroten of verkleinen door onze houding en ons taalgebruik.

Transcendentie_Maieutiek_college_10

12

Vluchtroutes

Jaspers ziet het schipbreuk lijden als een noodzakelijk gebeuren, omdat onze fenomenale wereld nu eenmaal het Zijn achter de zijnden niet kan vangen. We vluchten daarvoor weg door zekerheden over de noumenale wereld te zoeken in wetenschappelijk bijgeloof of theologische dogmatiek.

Transcendentie_Maleutiek_college_10

13

Waarom werken de vluchtroutes niet?

Beide zijn schijnoplossingen omdat we de uitspraken die daar gedaan worden niet als waar kunnen aannemen. De dwang die ontstaat doordat men die zekerheden niet wil loslaten belemmert groei en verandering.

Dat we geen zekerheid vinden in feiten of religie is niet erg; het gaat immers niet over waarheid, maar over betekenisverlening. Niet over de noumenale wereld, maar over de concrete existentie in het hier en nu.

Transcendentie_Maleutiek_college_10

14

Belang van ruimte voor transcendentie

Jaspers deelt met Kant de aandacht voor de gemeenschap van mensen die in interactie met elkaar verder komt. Kant noemt dat *sensus communis*; het denken van de hele bandbreedte van het menselijk bestaan. Arendt, leerlinge van Jaspers, voegt daar aan toe dat mensen pluraliteit en nataliteit moeten kunnen laten zien aan elkaar. Dat is een voortzetting van Jaspers waarschuwing tegen het populisme.

Transcendentie_Maleutiek_college_10

15

Belang van ruimte voor transcendentie

Het behoud van een gedeelde werkelijkheid is afhankelijk van de ruimte voor een existentiële ervaring. Daarin speelt het transcendente een rol, voor iedereen op een verschillende wijze. Deze direct terugbrengen tot materie of God is een vorm van wegedeneren van de existentiële ervaring. Wat klein en kwetsbaar is, kan de hoogste werkelijkheid van zijn tijd zijn, stelt Jaspers.

Transcendentie_Maleutiek_college_10

16